

Instituttveien 18
Postboks 40, NO-2027 Kjeller
Tlf: +47 63 80 60 00
Org. nr.: NO 959 432 538
Web: www.ife.no

Vår ref.: Silje Aspholm Hole
Dir. tlf: +47 930 22 096
E-mail: silje.aspholm.hole@ife.no

Deres ref.: Thomas Østerhaug

Dato: 13.08.2023

IFEs innspill til revidering av Forskningsetiske retningslinjer for naturvitenskap og teknologi

Institutt for Energiteknikk (IFE) ønsker å takke for invitasjonen til å gi innspill på forslaget til de reviderte forskningsetiske retningslinjene for naturvitenskap og teknologi. Retningslinjene skal speile anerkjente forskningsetiske normer, og det er derfor avgjørende at de forskningsetiske komiteene inviterer forskningsmiljøene til å gi innspill.

IFE er et stort forskningsinstitutt i norsk sammenheng. Forskningsetikk har vært høyt på dagsordenen ved IFE de siste årene. Vi har blant annet forsterket systemene for opplæring og varsling, og vi har et etisk råd hvor de ansatte kan få hjelp med etiske problemstillinger, og vi anvender forskningsetiske retningslinjer fra NENT aktivt i vårt etikkarbeid.

Overordnet mener IFE at utkastet til retningslinjer inneholder gode råd og dekker viktige tema. Vi ønsker her å fokusere på det vi mener er forbedringspunkter.

1. Retningslinjene synliggjør en rekke formål som forskningen skal tjene, og en rekke forhold som forskning ikke burde foregå på bekostning av. IFE ser det som positivt at retningslinjene inneholder overordnede formål som forskningen skal tjene og som den enkelte forsker og institusjon kan strekke seg etter. Mange forskningsetiske spørsmål oppstår imidlertid når to eller flere hensyn kommer i konflikt med hverandre. Ifølge forslaget skal for eksempel forskning tjene bærekraft (punkt 3), noe som inneholder både økonomiske, sosiale og miljøhensyn. Disse hensynene kan trekke i forskjellige retninger. Etisk forskning kan innebære å balansere forskjellige hensyn, heller enn å forsøke å tjene alle samtidig. Det hadde styrket retningslinjene om de hadde sagt noe om hvordan man balanserer forskjellige hensyn, og hvordan man kan håndtere de dilemmaene som kan oppstå i slike tilfeller.

2. I retningslinjene tillegges forskere mye av ansvaret for bruken av forskningen ved at det pålegges den enkelte forsker å «hindre utilsiktet bruk». Det er rom for å gå mer i dybden om hvordan dette fungerer i praksis. I dag er det i hovedsak myndighetene som bestemmer hva slags teknologi man kan bruke og til hva, slik at den enkelte forsker til enhver tid utøver sin forskning i tråd med handlingsrommet som er fastsatt av myndighetene. Myndighetene er tillagt hovedansvaret for regulering av risiko og bruken av forskning. Formuleringen om at forskere skal «hindre utilsiktet bruk» oppleves derfor å være for streng. Forskere har ikke myndighet til å utøve kontroll over eller ordne opp i uønsket utilsiktet bruk, utover å uttale

seg offentlig. Punktet suppleres også av føre var-prinsippet som legger til grunn viktige rammer for forskeres aktsomhetsplikt. Under punktet om føre var-prinsippet kommer det frem at forskere skal jobbe med andre aktører, men det bør komme tydeligere frem hvordan forskere skal gjøre dette arbeidet, og at myndighetene også har stort ansvar.

3. Punktet om at «Forskere skal anerkjenne verdien av andre kunnskapsformer» (punkt 16 og 17) bør klargjøres. Slik det står på side 6 kan det fremstå som at man som forsker må anerkjenne verdien av alternative kunnskapsformer slik som pseudovitenskap og alternativ medisin. Når man går inn i brødteksten kommer det frem at det egentlig handler om å ikke berike seg på urfolk kunnskap uten å gi noe tilbake, og at man bør vise respekt og aktsomhet når man utfører forskning i et praksisfelt, i et bestemt fellesskap, eller i en bestemt geografisk lokasjon. Plikten bør samsvare med forpliktelser som er kodifisert i øvrige internasjonale rammeverk, særlig knyttet til urfolksrettigheter. Vi støtter innholdet i brødteksten, og dette innholdet bør heves opp til overskriftene, mens setningen om anerkjennelse av alternative kunnskapsformer burde strykes. Av og til kan det etisk riktige for en forsker være å tilbakedrive feilinformasjon, slik man for eksempel har sett når det gjelder vaksinespørsmålet under pandemien. Slik punktet er formulert nå, fremstår det som uklart hvorvidt man må anerkjenne de alternative kunnskapsformene som man for eksempel kan finne i grupper som vaksinemotstandere.

4. Punktet om interessekonflikter er spesielt aktuelt for forskningsmiljøer som driver oppdragsforskning. Åpenhet om interessekonflikter er viktig, men det er uklart om det er tilstrekkelig til å sikre at det ikke kommer skjevheter inn i resultatene, eller om det er tilstrekkelig til å sikre forskningens troverdighet. Det hadde styrket retningslinjene hvis det hadde vært klarere hva som utgjør en interessekonflikt. Hva slags interesser er legitime? Hva slags kontakt er det legitimt å ha med aktører i forskningens omverden? Og når vet man om ekstern innflytelse har vært utilbørlig? Videre burde retningslinjene gi råd som går utover bare det å være åpen. Åpenhet er viktig for å sikre tilliten til forskning, men forskningsinstitusjonene bør oppfordres til å legge til rette for opplæring om interessekonflikter som gjør den enkelte forsker i stand til å sette i verk supplerende tiltak.

5. Retten til å varsle om kritikkverdige forhold er regulert i norsk lov av blant annet arbeidsmiljøloven § 2 A-1. Rådene man gir om varsling bør samsvare med lovverket for å unngå uklarhet. I enkelte tilfeller kan forskere ha en lovpålagt plikt til å varsle. Dette burde retningslinjene speile. Slik retningslinjene er formulert nå, så tar de utgangspunkt i at forskeren varsler sin egen arbeidsgiver. Det kan også være aktuelt for forskere å varsle til aktører som tidsskrift og forskningsfinansiører, noe retningslinjene også bør hensynte.

6. Punkt 20 om institusjonenes ansvar når det gjelder varsling bør klargjøres. Det bør skilles mellom redelighetssaker, som dekkes av forskningsetikkloven, og andre former for varsling som faller inn under arbeidsmiljøloven. Disse behandles ikke nødvendigvis likt.

7. IFE slutter seg til retningslinjens punkt «Forskningsformidling». Vi vil i tillegg presisere at Forskningsrådet og andre offentlige aktører som tildeler midler, har ansvar for å sikre at offentlig finansiert forskning fører til publisering. Bakgrunnen er at det har vært en utvikling de siste årene der Forskningsrådet i tildeling av næringsrettede forskningsmidler ikke lenger stiller krav til at bedrifter samarbeider med forskningsmiljø for å sikre kvalitet, publisering som bidrar til kunnskapsspredning og som gjør forskningen etterprøvable. Det innebærer at offentlige forskningsmidler låses inne i enkeltbedrifter som ikke publiserer, og i en del tilfeller heller ikke har forskere ansatt.

Med vennlig hilsen

Silje Aspholm Hole

Direktør for strategi, bærekraft og kommunikasjon